

YENİ MEDYA EKSENİNDE “SİBORG YABANCI”YA YÖNELİK KAVRAMSAL BİR DEĞERLENDİRME*

 Simge ÖZSELÇUK^a

Özet

Yeni medya, birçok kavramı olduğu gibi, sosyoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan yabancı toplumsal tipini de dönüşüme uğratmıştır. Değişen dünyanın yeni iletişim ortamında dünya, küresel bir köye evrilirken sınırlar ortadan kalkmış, aşına olduğumuz kategoriler de başkalaşım geçirmiştir. Modern dönemin geleneksel söyleminde sınırları ihlal eden bir anlam taşıyan “yabancı” kategorisi, iletişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu sınırların muğlak hale gelmesine yol açmıştır. Bilgisayar vasıtasıyla dolaymlanan özne, yeni iletişim ortamı olarak adlandırdığımız siber mekân üzerinde melez bir kimlik kazanmıştır. Feminist kuramcı Donna Haraway’ın post-hümanist bir yaklaşımla kavramsal temele oturttuğu siber netik organizma, günümüz dünyasında her türlü kategorik zıtlıkları geçersiz kılmakla kalmamış, aynı zamanda bu çelişkilerin sentezlenmesine ve Simmel’in “yabancı” toplumsal kategorisinin bir adım ileri taşınmasına imkân tanımıştır. Bu çalışmada, yeni iletişim teknolojilerinin yol açtığı bedensizleşme sonucu siber mekânın yersiz-yurtsuz dijital göçebelerinin siborg yabancı haline dönüşmesi, kaynakların derlenmesi yöntemi ile kavramsal olarak incelenmiştir. Yeni iletişim ortamında siborg bir görünüm kazanan yabancı, uluslararası literatür bağlamında yeni bir kavram olmakla birlikte ulusal literatür ve iletişim sosyolojisi açısından ilk kez bu araştırma kapsamında irdelenecektir. Siborg yabancı kavramı, gerek iletişim gerekse sosyoloji bilimleri üzerine araştırmalar yapan her akademisyen için heyecan verici bir çalışma alanı sunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Web 4.0 olarak tanımlanan yeni iletişim çağının bize sunduğu farklı iletişim biçimlerini anlamak, yabancı kategorisinin siber mekânda yaşadığı dönüşümü yeni medya bağlamında değerlendirmek, ulusal literatüre yeni bir kavram kazandırmak ve sonraki çalışmalar için kaynak bir metin oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni medya, Siborg, Yabancı, Siber mekân, Donna Haraway

A CONCEPTUAL EVALUATION OF “THE CYBORG STRANGER” IN TERMS OF NEW MEDIA

Abstract

New media has transformed “the stranger” social type, which has an important place in sociology literature, as well as many other concepts. As the world evolves into a global village in the new communication environment of the changing world, the borders have disappeared and the categories we are familiar with have also undergone metamorphosis. In the traditional discourse of the modern era, the “stranger” category,

* Bu makale, 1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi (ICES)'nde (9-10 Nisan 2018) 'Yeni İletişim Teknolojileri ve Siborg Yabancı' başlığı altında sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halinden oluşmaktadır.

^a Öğr. Gör., Nişantaşı Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, simgekur@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 24.01.2022, Makale Kabul Tarihi: 12.03.2022

which has a meaning that violates the borders, has caused the borders to become ambiguous as a result of technological developments in the field of communication. "The subject" mediated via the computer has gained a hybrid identity on the cyberspace that we call the new communication medium. The cybernetic organism, which the feminist theorist Donna Haraway put on a conceptual basis with a post-humanist approach, not only invalidated all kinds of categorical contradictions in today's world, but also allowed these contradictions to be synthesized and taken Simmel's "the stranger" social category one step further. In this study, the transformation of the homeless digital nomads of cyberspace into cyborg stranger as a result of the disembodiment caused by new communication technologies is conceptually examined by the method of compiling the sources. The stranger, who has a cyborg appearance in the new communication environment, is a new concept in the context of international literature, and will be examined for the first time in this research in terms of national literature and sociology of communication. The concept of cyborg stranger offers an exciting field of study for every academician who conducts research on both communication and sociology sciences. The main purpose of this study is to understand the different forms of communication presented to us by the new communication age defined as Web 4.0, to evaluate the transformation of "the stranger" category in cyberspace in the context of new media, to introduce a new concept to the national literature and to create a source text for further studies.

Key Words: New media, Cyborg, Stranger, Cyberspace, Donna Haraway

Giriş

Yabancılık durumu, toplumsal ilişki biçimlerine yön vermektedir. Sanal ortamda gerçekleşen ilişkiler, yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu ortam, siber mekândır ve mekânın sanal bir ortama taşınması ilişki biçimlerini de dönüşüme uğratmıştır. Yabancı da bu dönüşümden nasibini almıştır. Siber mekânda yabancılık durumu bulanıklaşmış, uzaklık/yakınlık, gerçeklik/sanallık arasındaki sınır muğlaklaşmıştır. Simmel'in formüle ettiği şekliyle "fiziksel olarak yakın, toplumsal olarak uzak olan" yabancı, yeni medya vasıtasıyla uzak ve yakın arasındaki mesafeyi silikleştirmiş ve geleneksel kategorinin ötesine taşınmıştır. Kavramın yaşadığı bu dönüşüm, dikkat çekici olmakla birlikte dijital ortama taşınan iletişim, her ne kadar fiziksel sınırları ters düz etse de birey, giderek teknolojiye bağımlı hale gelirken dış dünya ile etkileşiminde araya mesafe koymaya başlamıştır. Uzak/yakın ilişkisinin arasındaki geriliminin şekillendirdiği yabancı kavramı da, dijital ortamda giderek belirsiz bir görüntü sahnelemeye başlamaktadır.

Modern döneme özgü yabancı toplumsal tipi, dijital dünyada insan-makine karışımı melez bir kimliğe bürünmüştür. Kaldı ki o kimlik de parçalı ve çoğul bir kimliktir. Yabancı'nın siber mekânda melezleşmesi "öteki" ile "ben" i sarmal bir şekilde birbiri içine geçirmiştir. Dijital dünyada oluşturduğumuz sanal kimliğimiz ile gerçek dünyadaki varlığımız/bedenimiz arasındaki ayrım kapanmaya başlamıştır. Sanal olan ile fiziksel gerçekliğin arasındaki farkın kristalize hale gelmesi, yabancı'nın siborga dönüşmesi sürecini hızlandırmıştır. Siborg yabancı, çoğul kimliklerin bir birleşimi, aynı zamanda kimliklerin erimesidir. Organizma ve sibernetiğin bir araya gelerek oluşturduğu insan-makine karışımı siborg, ontolojik bir melezlenme örneğidir ve kartezyen ikili mantığına meydan okur. Yabancı da siborg gibi felsefi zıtlığı aşan, Derrida'nın "*karar verilemezler*" içinde değerlendirdiği bir üçüncü yoldur. Modern Batı düşüncesine hâkim olan dualistik mantık yerine post-modern döneme özgü

belirsizlik tortusu vardır, hem siborg hem de yabancı kavramlarında. Her iki kavramın da içinde var olduğu ortam dönüşüme uğramış ve ortam, doğadan siber mekâna taşınmıştır. Siborg ve yabancı, siber mekân üzerinde bir araya gelerek "siborg yabancı"yı oluşturmuştur. Büyük kentlerin yerini siber mekânlara devrettiği bir ortamda hepimizin sahip olduğu çoğul kimlikleri kapsayan siborg yabancılar, uzak görünen yerleri birbirine bağlayan sistemlerden oluşmaktadır ve bu özelliği sayesinde, birbirine aşina olmayan insanları dijital düzlemde bir araya getiren simule edilmiş yabancılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı, toplumsal tip olarak bir kategori oluşturmakla birlikte aynı zamanda bir etkileşim biçimidir. Yabancı, sadece sosyoloji bilim dalı ile sınırlandırılacak bir sorunsal teşkil etmemektedir. Bir ilişki biçimi olarak değerlendirdiğimizde yabancı, iletişim bilimlerinin de kapsamına girmektedir. Yeni medya aracılığıyla yabancı, mekânsal bir dönüşüme tabi olmuş ve iletişim biçimlerini de farklı bir boyuta taşımıştır. Mekânın dönüşmesi, 'yabancı' toplumsal tipinde değişikliklere yol açarken siberetik ortamın sunduğu avantajlar ve dezavantajlar ekseninde 'siborg yabancı' kavramı, gerek iletişim sosyolojisi gerekse iletişim bilimleri bağlamında değerlendirilmeye değerdir.

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, ilgili alan yazında 'siborg yabancı' kavramına yönelik tanımlamaları derleyerek; iletişim sosyolojisi üzerine araştırma yapacak araştırmacılara bu kavram ile ilgili ön kaynak oluşturmaktır. Çalışmada araştırma yöntemi olarak geleneksel alan yazın taraması benimsenmiş ve görece sınırlı sayıdaki kaynaklar derlenerek özetlenmiş ve sentezlenmiştir.

A. YENİ MEDYA VE MEKÂNIN DÖNÜŞÜMÜ

Günümüzde, teknolojik alanda yaşadığımız gelişmeler sonrası kitle iletişim araçları, tarihin hiçbir döneminde karşılaşmadığımız kadar bireyselliği ön plana çıkartmıştır (Sütçü & Akyazı, 2006, s. 281). Kitle iletişim araçlarında yaşanan dönüşüm, iletişim ve bilişim sektöründeki teknolojik gelişmelerle ilgili olup, medyayı 'yeni medya' olarak ele almamıza ve bu teknolojiyi, yeni iletişim teknolojileri olarak adlandırmamıza yol açmıştır (Vural & Bat, 2010, s. 3350).

Souter'e göre, yeni iletişim teknolojileri tarafından sağlanan servislerdeki düzenleme hızlı bir şekilde genişlerken, aynı zamanda genişlemeye devam etmektedir. Bu teknolojilerden biri olan internet, "hem bilgiye ulaşmak hem de genel nedenlerle yeni iletişim teknolojilerinin kapasitesinin dönüşümünü" sağlamaktadır (1999, s. 409). Neumann ve arkadaşları, internetin, özellikle de web, iş ve yaşam alanımızın her noktasında bilgiyi gönderme ve erişirme niteliği açısından bir iletişim devrimi gerçekleştirdiğini vurgulamıştır (2005, s. 472).

Dijital bir kodlama sistemine sahip ve hiper metinsellik özelliği içeren, kullanıcı türevli, bireylerin karşılıklı etkileşimine fırsat tanıyan ve aktif bir iletişim sahası barındıran yeni medya, bilgi çağının en başat aracı haline gelmiştir (Yengin, 2019, s. 136). 'Yeni' sıfatı aslında dönüşümü de içinde barındıran bir süreci ifade etmekte ve buradaki 'yeni' sıfatı aslen ortam kelimesini nitelemektedir. Dönüşüme girmiş olan, iletişim olgusundan ziyade *iletişim ortamının ta kendisidir* (Dilmen & Ögüt, 2006, ss. 6, 7). Ortamın geçirdiği dönüşümü ifade eden 'yeni', eskinin zıttı değil; içerisinde dönüşümü barındıran bir süreci

vurgulamaktadır. Bu dönüşüm, biçim değiştirme anlamına gelmektedir ve ortamın kendisini kapsamaktadır.

Özgen, “yeni medya” kavramındaki “yeni” kelimesinin neyi ifade ettiğine ve gerçek anlamda “yeni” olanın ne olduğuna dair bize bir projeksiyon sunar. Tarihsel süreç açısından bakıldığında “yeni” kavramını, küreselleşmenin getirdiği ve teknik bir kavram olması sebebiyle daha fazla uzmanlık isteyen karmakarışık bir terim olarak değerlendirmek mümkünken, kavram 1980’lerin sonunda ortaya çıkmış ve yayıncılık, fotoğrafçılık, televizyondan telekomünikasyona kadar pek çok alanı kapsadığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında “yeni medya, kültürlerin etkileşimine ve değişimine, küreselleşme süreçlerinin hızlanmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur. Yeni medya kavramı, sebepleri ve etkileriyle birlikte yeni bir dönem, anlamını taşımaktadır ve aynı zamanda sosyal, teknolojik ve kültürel anlamda değişimi ifade etmektedir” (Özgen, 2011, ss. 92, 93).

İletişim olgusunun dönüşüm geçirdiği, klasik anlamdaki haberleşme sistemlerinin farklı boyuta evrildiği bir dönemi imleyen ve çoklu ortam olarak da bilinen yeni medya, “açık, ağ tabanlı, sınırsız, etkileşimli ve merkezleşmiş” yapısıyla dikkat çekmektedir (Dilmen, 2007, s. 115). Yeni iletişim teknolojileri, bir yandan yenilik ideolojisini içerisinde barındırırken bir yandan gündelik yaşamımızda öne çıkan yakın- uzak kavramlarının yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu durum, yeni medya ile enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kutlanmasını, teşvikini beraberinde getirirken, küreselleşen neo-liberal üretim ve dağıtım biçimini yaşanan bu gelişmelerden ayrı tutmak mümkün görünmemektedir (Özgen, 2011, s. 94).

Castells, internetle ilgili bilgisayarlı iletişim ağlarının oluşumu ve yayılmasının yeni iletişim aracının yapısını, ağın mimarisini, ağa bağlı olanların kültürünü ve iletişim biçimini değiştirdiğini, bilgisayarlar aracılığıyla iletişimin çok-kişilikli bir hal aldığı, yeni iletişim teknolojileri bağlamında kitlelerin heterojenleştiğini ve zaman-mekân algısının dönüşüme uğradığını düşünmektedir (2013, ss. 473, 474).

Zaman, mekân ve bedensel sınırlılıkların aşılması sonucu akışkan hale gelen bireylerin ilişkileri de akışkanlık kazanmıştır. “Bu yeni toplumsal alanı temsil eden dijital yaşam odaları içinde kurulan akışkan ilişkilerde yepyeni bir davranış pratiği sergilenmektedir” (Güzel, 2016, s. 86). Mekân kavramının yaşadığı değişim, yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle paraleldir. Küresel enformasyon çağının gündelik yaşantımıza soktuğu bu mekânsal boyutlardan azade, orası ile burası arasındaki farkın anlamsız kaldığı siberetik mekânda, fiziksel ya da zamansal mesafeler anlamını yitirmiş (Virilio, 1991, s. 13), iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı değişim sonrası adeta ‘coğrafyanın sonu’ gelmiştir. Soyut ve boyutsuz hale gelen mekân, siber ortamda aidiyetsizliğiyle kendi gerçekliğini bulmaktadır.

Sosyal medya aracılığı ile kültürler arası zaman ve mekân ekseninde diğer öznelerle etkileşime giren ve sanal kimliklerini belirleyen bireyler, iletişim biçimlerini dijital medya ortamında doğrudan değil de dolaylı ve görsel algılama üzerinde temellendirmektedirler. Böylesi bir ortamda ‘ikinci bir ben’in üretilmesiyle iletişim, bedensiz bir şekil almakta, bedensiz iletişim de, insanların arzulanmayan fiziksel özelliklerini karşı taraftan saklamasına fırsat tanımaktadır (Demir, 2017, s. 90). Bilgisayar ve sanal alanlardaki gelişmelerin bir sonucu olarak, 1980’lerden sonra oluşan bu siberetik söylem, “insanı, zihni

beden üzerinde ayrıcalıklı kılan ve bedensel öznenin cisimleşmiş deneyimini silen bir bilgi süreçleri dizisi olarak inşa etme" eğilimindedir (Toffoletti, 2007, s. 16)

Baudrillard, yeni iletişim teknolojilerinin konumlandığı alanı bilgi otoyolları olarak nitelendirmektedir ve sanalın koşulsuzca yayılmasının, gerçek uzamı ve bizi çevreleyen her şeyi ıssız ve çorak bir ortama dönüştürmekte olduğuna vurgu yapmaktadır. Böyle bir ortamda manzaralar lağvedilmiştir, toprak ıssız ve çorak kılınmıştır, gerçek mesafeler ortadan kalkmıştır. Somut ve coğrafi durumun aksine, dijital ortamda zihinsel mesafelerin ortadan kaldırılması ve zamanın mutlak biçimde daralması söz konusudur artık (2001, ss. 51, 52). Yeni iletişim teknolojilerinin yol açtığı dünya, "ıssızlaşmış bir dünya" dır ona göre.

Foucault'a göre ise, eşzamanlının döneminde, yakın ve uzak döneminde, yan yananın, kopuk kopuğun dönemindeyiz. Bu dönem, dünyanın kendini, zaman boyunca gelişen uzun bir ömürden ziyade, noktaları birbirine bağlayan ve kendi yumağını ören bir ağ gibi hissettirdiği bir dönem anlamına gelmektedir (2005, ss. 291, 292). Batı deneyiminde mekânın kendisinin bir tarihi vardır ve zamanın mekânla olan kaçınılmaz kesişmesi, bir yere yerleştirmenin mekânı olarak adlandırabileceğimiz hiyerarşik bir yerler bütünü içerirken, Galileo'nun yerleştirilme mekânını parçalamasıyla birlikte sonsuz ve son derece açık bir mekân ortaya çıkmıştır. Yaşamımızın, zamanımızın ve tarihimizin erozyona uğradığı içinde yaşadığımız mekân, "artık birbirine asla indirgenemez olan ve asla üst üste konamayan mevkiler tanımlayan bir ilişkiler bütünü kapsayan heterojen bir mekân" haline gelmiştir (2005, ss. 292, 294). Foucault'un geçici, ara mevkilerden oluşan *heterojen mekân/heterotopya* tanımlaması, aslında bir anlamıyla siber mekânları tanımlamaktadır. Buna göre siber mekânlar da aynı çelişik mevkiler olan heterotopyalar gibi kendi içinde bağdaşmaz görünen birçok mekânı tek bir yerde yan yana koyabilmektedir. Siber mekânlar nasıl ki uzak ve yakının birlikteliğini, aynı andalığını içeriyorsa, katıksız simetri barındıran heterotopyalar da aynı anda hem var hem yoktur.

Sibernetik ve mekân kavramlarının bir araya gelmesi ile oluşturulan siber mekân sözcüğünü ilk kez, bir bilimkurgu yazarı olan William Gibson kullanmıştır. 1984 yılında kaleme aldığı *Neuromancer* adlı siber-punk türündeki romanında Gibson, siber mekânı, "her gün deneyimlenen bir halüsinasyon, bilgisayarlardaki verilerin grafik temsili, tasavvur edilemez bir karmaşa, zihnin yok mekânında uzanan veri öbekleri" olarak tasvir etmektedir.

Sibernetik kavramının içerisinde siber mekân olgusunun ne anlama geldiği de saklıdır ve siber mekân, salt elektronik bir ortam veya gerçek bir mekânın simülasyonundan oluşmaz. O, aynı zamanda "farklı dinamik süreçlerde, canlılarla canlılar, canlılarla makineler, makinelerle makineler arasındaki etkileşimin sahne aldığı bir 'yer' olarak" karşımıza çıkmaktadır (Kut, 2013, ss. 36, 37). Benedikt, siber mekânı "ortak bir zihinsel coğrafya" olarak yorumlarken, dalgalanan, parıldayan, uçuldayan, akan bir Borges kütüphanesine, uçsuz bucaksız bir şehre benzetir. Geniş veri tabanlarında her türlü belgenin, kaydın, resmin oynatılabilir ve görüntülenebilir olduğu siber mekân, varlık ve yokluğunu aynı anda iç içe geçirir (Benedikt, 1991, s. 2).

Uçkan, siber mekân fiziksel mekândan farklılığını, zaman ve uzam algısının "yer" nosyonundan kopuşuna bağlamaktadır. Ona göre mekân, fiziksel bir "yer"e bağlı olmaktan çıkmıştır bir "geçiş

mekân", bir "ara-mekân", bir "ağ mekânı" haline gelmiştir. "Mekânın yerden bu şekilde kopuşu, mekânlararası iletişimle de buluşunca, yer artık 'düşselleşmiştir' (2020).

Dijital teknolojiler ve elektronik medya, siber mekânı ortaya çıkartırken, zaman ve mekânın sınır algısında değişime, bilgi transferinin kısa sürelerde gerçekleşmesine, iletişimin zaman ve mekândan bağımsız olarak gerçekleşebilmesine, gündelik hayat pratiklerinin mobil ve esnek olmasına yol açmıştır (Serin & Aksoy, 2020, s. 12).

Turkle, "otantik ve çoklu olan bir kimliğin inşa edilmesini mümkün kılan" bir alan olarak tanımladığı siber mekânın, kişinin kimliğiyle oynama ve yeni kimlikleri deneme sürecinde eşsiz fırsatlar sunduğunu dile getirir (1996, s. 158). Bauman da *akışkan modernite* olarak nitelendirdiği siber mekânda yakınlığın artık fiziksel komşuluğu gerektirmediğini vurgular. Akışkan modernitede (dijital dünyada) sanal yakınlığın yükselişi insani bağları hem daha sık hem de daha yoğun ve daha kısa kılmaktadır. Bağlantılar yoğunlaşıp bağ haline gelemeyecek kadar sık ve kısa olma eğilimi içerisindedirler (2016, s. 93). Eski topografik yaygınlığın (mekânsal ve fiziksel) tersine bağların önceden kurulmuş olmasını gerektirmediği için sanal yakınlıklar iletişim ile ilişkiyi birbirinden ayırmıştır (Bauman & Lyon, 2016, s. 94). Mekânı kapitalist bağlamıyla toplumsal ve inşa edilmiş bir biçim olarak inceleyen Neo-Marksist teorisyenlerden Harvey, post-modern dönemin parçalanmış mekânları içerisinde bireyi artık yabancılaşmış olarak göremeyeceğimizi vurgular. Merkezileşmiş kişisel kimlik duygusunu kaybeden birey, tutarlı bir benlik duygusundan yoksun olduğu için parçalanmış bir benlik duygusuna sahip olmuştur (Harvey, 2010, s. 70). Merkezsiz ve parçalanmış bir mekânın sanal izdüşümünü imleyen siber mekân, haliyle mesafe olgusunu da önemsiz kılar.

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, mekân olgusunu, dolayısıyla insani ilişkileri etkilerken zihinsel kavrayışlarımızda da birtakım değişikliklere yol açmakta, bu da mevcut, verili bilgilerimizin tartışmaya açılmasına olanak sağlamaktadır. Yeni argümanlar oluştururken de mekânın dönüşümü, bizi yepyeni olasılıklara davet etmektedir.

B. KAVRAMSAL TEMEL: 'SİBORG'A POST-HÜMANİST BİR BAKIŞ

Siborg kavramını ilk kullananlardan Clynes ve Kline, kendi kendini düzenleyen insan-makine sistemlerini oluşturmak için bazı cihazların gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre, bu sistemler kendi kendini düzenlerken bedenini kendi özerk *homeostatik*¹ kontrolleri ile işbirliği yapmak için bilinç yararı taşımadan çalışmalıdır. Clynes ve Kline, bütünleşmiş bir homeostatik sistem olarak bilinçdışı olarak çalışan, dış kaynaklı olarak genişletilmiş organizasyonel kompleks için "siborg" terimini önermişlerdir. "Siborg" terimi, yeni çevrelere uyum sağlamak için organizmanın kendi kendini düzenleyici, kontrol işlevini uzatan dış kaynaklı bileşenleri içerir (1960, s. 27). Sibernetik kelimesini ilk kez ortaya atan Clynes ve Kline, şöyle demektedir: "Geçmişte bedensel fonksiyonların, çeşitli gelişmelere uygun bir biçimde değişmesi, insanoğlunun evrimi boyunca, başarı ile tamamlanmıştır. Şimdiden sonra ise, bu durum, uygun bir biyo-kimyasal kalıtım (soyaçekim) değişimlerle meydana gelmeyecektir. İnsan

¹ Homeostazi: Hücre dışı gerçekleşen olaylar karşısında hücrenin kendi metabolizmasını koruma eğilimidir. Hücre bu olay sırasında ATP harcar ve enerji sentezler. Yaşamın devamı için düzenleyici sistemler yardımıyla organizmanın iç ortamının sabit tutulmasıdır.

varlığının, fizyolojik ve elektronik değişimleri ile ortaya çıkacak olan bir "yaşama biçimi" olacaktır". Clynnes ve Kline, isim babası oldukları siborglar hakkındaki artan bilginin insan vücudunu istediği herhangi bir ortama adapte etme sürecinde bize oldukça açık fikirler vermekte olduğunu (1960, s. 26) vurgularken, aslında uzay yolculuğundan ve bu yolculuğun ancak siborglarla yapılabileceğinden bahsediyorlardı. Onların öngörülerini, bilgisayar ve yeni iletişim sisteminin siborglarını yaratmış oldu aslında.

"Sibernetik-organizma" kelimelerinin, baştaki ilk hecelerinin birleştirilerek kısaltılması ile "siborg" adı verilen bu yeni yapı, "insan beyni" ile "elektronik makinenin" ortak yaşamında oluşmaktadır. Siborg, tek başına "insan beyni" ile bu beyinin ileteceği emirlere bağlı olarak çalışan "makine" nin ortak yaşamından meydana gelmiş yepyeni bir varlık türünü muştulamaktadır adeta (Akman, 1988, 1982).

Kavramı politikaya uyarlayarak post-hümanist bir bakış açısıyla ele alan Haraway siborgu, "bir sibernetik organizma, makine ile organizmanın oluşturduğu bir melez, kurgusal bir yaratık olmanın yanı sıra toplumsal gerçekliğe ait bir yaratık" olarak tanımlamaktadır. Haraway'a göre kavram, herhangi bir kökene sahip değildir ve tarihsel değil; mekânsal bir yaratık olarak ele alınmaktadır. Toplumsal gerçeklik karşılığını, canlı toplumsal ilişkilerde bulmaktadır (2006, ss. 2, 5). Modern dünyadaki organizma ve makine arasındaki ilişkinin hep bir sınır muharebesi şeklinde cereyan ettiğini dile getiren Haraway, sınırların karışmasını sevinçle karşılamaktadır. Modern düşünceye egemen olan "ben/öteki", "biz/onlar" zıtlığı, çağdaş dünyada yerini sınırların çöktüğü, farklılıkların bulanıklaştığı bir sürece bırakmıştır. Haraway'ın bahsettiği kurgusal melezlik, karşılığını bahsettiği "siborg" kavramında bulur.

Fiziksel olan ile olmayan arasındaki sınır muğlaktır ve siborglar, her yerde bulunma ve görünmez olma niteliğine sahiptir. Parçalı kimliğe sahip olan ve çelişkili konumlarda bulunmaktan kaçınmayan insanların, hayvanlar ve makinelerle akraba olmaktan korkmadıkları bir dünyadır siborg dünyası (Haraway, 2006, s. 9, 11, 12, 14). Haraway burada insanı, diğer canlılarla ve cansızlarla çapraz bağları içinde ele almakta ve insanı diğer varlıklardan ayrı tutmamaktadır. Post-hümanist bir anlayışla hareket eden yazar, "insanı çapraz bağları sayesinde muktedir olduğu melezleşmelerle, bu melezleşmelerin muktedir olduğu en yüksek ekolojik çeşitlenme ve sürdürülebilirlik imkânlarıyla" (Karayemiş, 2021) hareket etmektedir.

İleri teknoloji kültürü her türlü ikiliklere karmaşık ve şaşırtıcı yollarla meydan okur. İnsan ile makine arasındaki ilişkide yapanın ve yapılanın hangisi olduğu belli değildir. Pratikleri kodlamaya girişen makinelerde hangisinin zihin, hangisinin beden olduğu belirsizdir (Haraway, 2006, s. 65). Haraway, öteki ile ilişkimizde tüm sorumluluğu bize yüklemektedir. Ona göre "makine, canlandırılacak, kendisine tapılacak ve tahakküm altına alınacak bir şey değildir. Makine, biziz; bizim süreçlerimizdir; bizim cisimleşmemizin bir yönüdür. Biz, makinelerden sorumlu olabiliriz; fakat onlar bizi tahakkümleri altına alamaz ya da bizi tehdit etmezler. Biz, sınırdan sorumluyuz; biz, onlarız" (2006, s. 71).

Siborg tasavvuru, bedenlerimizi ve aletlerimizi kendimize onlar yardımıyla açıkladığımız ikilikler labirentinden bize bir kurtuluş yolu göstermektedir (Haraway, 2006, s. 74). Böyle bir tasavvur, modern

dünyaya hâkim olan dualistik düşünce sistemine karşı geliştirilecek saçaklı bir düşünce sistemine/bulanık mantığa imkân tanımaktadır.

Akdeniz'e göre içinde bulunduğumuz yeni yüzyılda bedeni, insan davranışlarını kontrol altına almak gittikçe güçleşirken makineleşen bedeni biçimlendirmek o kadar kolaylaşmaktadır. Bu makine melezi(siborg) beden, bilgisayarların desteğinde gelişmiştir. İnsanların kendi ve başkalarının bedenleri ile olan ilişkileri, dijital ara parçalarla gerçekleşir hale gelmiş ve bu bedenlerin oluşturdukları insani sistemler cisimsizleşmiş, bu bedensizleşen sistemlerin davranış dinamikleri sanallaşmıştır. Bilgilenmesi ve çevresi ile olan ilişkileri böylesine karmaşıklaşan dünyasında insanoğlu, makine-insan melezi (siborg) haline bürünmüştür (2007, s. 35). Siborg tezahürü, post-hümanist söylem ile bir araya geldiğinde, başat konusu, hızla artan teknolojik gelişmeler dünyasında insanın rolü ve statüsüyle ilgilidir (Campbell, 2006, s. 280).

İngiliz fizikçi Clarke, "bir gün gelecek, karmakarışık ve makinelerle geçici olarak birleşecek ve onları, yalnız kontrol etmekle kalmayıp, kendimiz bir uzay gemisi, bir televizyon şebekesi, bir denizaltı olabileceğiz" (aktaran Akman, 1982, s. 343) derken belki de bugünlere bir gönderme yapıyordu, kim bilir? Şu an, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla birey, bilgisayar ağının kendisine dönüşmüş değil midir bir anlamda?

Girişimci Elon Musk da bir yapay zekâ isyanına karşı siborg yaratma peşindedir. Neuralink isimli şirketi ile 'sinirsel bağ' teknolojisi olarak adlandırılan ve insan beyniyle bilgisayar teknolojisini fiziksel olarak bir araya getirmeyi hedefleyen bir yöntem üzerine odaklanan Musk, beyin kortekslerimiz ile dijital uzantılarımız arasında etkili bir sinirsel bağlantı gerçekleştirilebilirse, o zaman insan ile yapay zekânın birlikte var olduğu bir hâle geleceğimizi, bunu yaygınlaştırabilirsek, isteyen herkesin buna sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Elon Musk'a göre yapay zekâdan korunmanın en iyi yolu, yapay zekâyâ dönüşmek, yani siborg olmaktır. İnsan ve yapay zekâyı birleştirip melez varlıklar (siborglar) hâline getirmeyi amaçlayan Musk'ın görüşleri Haraway'in aksine trans-hümanist bir yaklaşım içermektedir. İnsanı diğer canlılara nazaran yücelten, bedeni kafes gibi ve aşılması gereken bir bütün olarak gören bu yaklaşım, insanın varlığının sürmesi için her türlü teknolojik yeniliğe açıktır. Haraway'in metinlerinde ortaya çıkan siborg anlayışı ise doğadaki her türlü canlıya saygı duyan, yeryüzünde yaşamsal çeşitliliği arttıracak ortaklıklar inşa etmeye yönelik post-hümanist bir yaklaşım bağlamı taşımaktadır.

C. 'YABANCI' KAVRAMININ SİBER MEKÂNDAN GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜM: SİBORG YABANCI

Klasik anlamda "yabancı" sosyal tipini kavramsallaştıran ve literatüre kazandıran isim, Alman sosyolog Geörg Simmel'dir. Kavram, Simmel'in formüle ettiği "yabancı"dan bugüne değin oldukça dönüşüme uğramış ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler doğrultusunda farklı bir görünüme kavuşmuştur.

Yabancı kategorisini evrenselleştirme çabasına girişen Harman, yabancılığın artık üstesinden gelinecek geçici bir koşul değil, bir yaşam biçimi olduğunu ve klasik anlamda yabancıların bir istisna durumu oluştururken, modern yabancıların artık bir kural olduğunu iddia etmiştir (1988, ss. 44, 45). Klasik yabancı yaklaşımına en büyük eleştiriye getiren Harman, kendi formülasyonu olan 'modern yabancı'yı

geliştirmiş ve modern toplumu, artan kişisel hareketlilik, tüketim, kitlesel üretim, sermaye birikimi ve teknoloji değişimi ile karakterize etmiştir. Toplumun çağdaş yabancılar türünde sosyal, kültürel sınırlar ve dolayısıyla üyelik ve kimlikler esnek bir hale gelmişlerdir. Harman'ın formülasyonunda 'modern yabancı', kozmopolit bir dünyada kozmopolit hale gelmekte ve 'tanıdık' ve 'yabancı' arasında ayırım bulanıklaşmaktadır. Toplumsal sınırlar, yabancılığın klasik deneyimi ve dolayısıyla dayanışmanın temeli için son derece önem arz ederken, günümüzde artık görünmez hale gelmiştir. Harman'a göre modern yabancı, klasik yabancıların aksine fiziksel olarak uzak, kültürel ve sosyal açıdan yakın kişiler haline gelmiştir (Marotta, 2017, ss. 24, 25). Harman, argümanı ile bir anlamda yeni iletişim teknolojilerinin "yabancı" kategorisinde yaratacağı dönüşümü öncüleştirmiştir. Onun formülasyonunda klasik yabancı kategorisine atfedilen fiziksel mesafe ve sosyal mesafe olguları yer değiştirmiş, küreselleşmenin de etkisiyle uzak ve yakınlık ilişkileri ters düz olmuştur.

Yabancı, küreselleşme ile birlikte toplumsal hayatın daha genel bir tecrübesi haline gelirken "bugün gelip yarın kalan" gibi bir geleneksel yaklaşımı içeren yabancıdan ziyade, ev sahibi toplum tarafından tecrübe edilmiş şekilleriyle ele alınmaktadır. Bu durum, diğer bir deyişle yabancılık, "biz" ve "öteki"nin kim olabileceğinden emin olunmadığı durumlarda ortaya çıkmakta ve dolayısıyla daha önceki güvenilir referans noktalarının eridiği belirsiz bir ortamın varlığından kaynaklanmaktadır (Rumford, 2013). Belirsizlik ortamı, post-modern topluma özgüdür ve modern toplumlardaki dualistik düşünce sisteminin çöküşünü ifade etmektedir.

"Benlik" ile "başkaları" arasındaki ilişkiyi ve sosyal etkileşimi dönüşüme uğratan, farklı medya biçimleri olmuştur. Meyrowitz'e göre bilgisayar aracılı iletişim, bu durumu günümüze taşımıştır ve yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucu mekân, geçmişe nazaran etkisini kaybetmiştir. Yeni iletişim teknolojilerinin bireye uzak yerleri sanal olarak seyahat etme ve farklı insanları tanıma imkânı sunması, mekânın işlevinin azalmasına neden olmuştur (1997, ss. 62, 66). Marotta, bu görüşlerinden dolayı Meyrowitz'in, teknoloji ve yabancı arasındaki bağlantıyı keşfeden ilk sosyal bilimcilerden biri olduğunu vurgular (2017, s. 110). Meyrowitz, "elektronik medya" olarak tanımladığı yeni medyanın tüm dünyayı mahallemiz gibi deneyimleyemeyeceğimiz için daha geniş; ama daha sığ bir "biz" anlayışını beslediğini vurgulamaktadır. Ona göre bilgi teknolojileri, zaman ve mekânda daha fazla bilgi ve davranış paylaşmamıza ve böylece benzer hale gelmemize olanak tanımaktadır. Küresel hareketlilik bağlamında evrenselleştirme tezini öne çıkartan Meyrowitz, sınırların ve küresel benzerliklerin bulanıklaşması sonucu, yabancı kategorisinin giderek daha az yabancı hale geldiğini belirtmektedir (1997, ss. 66, 67). "Biz" artık benzerliklere, kültürel ve sosyal yakınlığa bağlı değildir. Çevrimiçi yaşamlarımız, bir zamanlar hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel olarak yakın olanları giderek sosyal olarak uzaklaştırmış ve dolayısıyla yabancılaştırmıştır. Meyrowitz'in bu tartışması, siber iletişimin çevrimdışı karşılaşmalarımızı nasıl etkilediğini ve klasik yabancı yaklaşımının kendi yerel topluluğumuzla değişen ilişkimizi açıklama aşamasında hala nasıl kullanabileceğini gözler önüne sermektedir. Marotta'ya göre Meyrowitz'in çalışması, insanları ve makineleri iki bağımsız sistem olarak düşünmememiz gerektiğini öne sürmektedir. Bu durum, çevrimiçi benliğin yerel-cisimleşmiş (local embodied) yabancıdan farklı olduğu, homojen kültürel ve sosyal çevrimiçi alanlar yaratmaktadır (2017). Siber mekândaki bedensizleşme, bir anlamda kendi homojen, kültürel ve sosyal gruplarını oluştururken sosyal iletişim becerilerini de değiştirmiştir. Meyrowitz'in okumaları ışığında davranış dinamikleri

sanallaşan bedensiz sistemler, yeni iletişim teknolojileri dolayısıyla benzerliğin artmasına, yabancıliğin azalmasına sebep olmuştur.

Inrona ve Brigham da, bilgisayar ağlarının gündelik yaşamı dönüştürdüğünü, insanlığı yeniden bir araya getirmede aracı olduğunu, sanal arkadaşlıklar, siber topluluklar gibi toplumsallaşma biçimleri için yeni imkânlar sunduğunu ve bu sanal ilişkilerin, toplumsallığı daha önce benzeri görülmemiş yollarla genişlettiğini belirtirler (2007, s. 169). Yabancı ve yeni teknolojiler arasındaki ilişkiyi yeniden gözden geçiren Feldman, Meyrowitz, İnrona ve Brigham'ın aksine çevrimiçi karşılaşmaların insanları tanıdık olmaktan çok nasıl yabancı kıldığıyla ilgilenmiş ve Simmel'in klasik yabancı kategorisinin, sosyal medyadaki sosyal etkileşimi yorumlama aşamasında hala değerli olduğunu vurgulamıştır (2012, s. 309). Feldman, siber mekândaki yabancıyı anlamak için "biz" ve "onlar" terimlerini kullanır ve siber mekânda ötekiliğin paylaşıldığını vurgular. Ona göre siber mekânda "öteki", "ben" den farksız bir hale gelir, "biz" ile eşitlenir (2011, s. 119). "Öteki" "ben" den farksız bir hale geliyorsa yabancıliğin artması da pek doğaldır. Böylece "içerideki/dışarıdaki" ikiliği, gereksiz hale gelmektedir (Marotta, 2017, s. 111). Feldman'ın görüşleri, felsefi zıtlıkların bulanıklaştığı bir süreci işaret etmektedir. Urry de, siber uzamın sadece insanlar arasındaki mesafeleri değil, daha da önemlisi insanlar-makineler, organik-teknik sistemler arasındaki mesafeleri ortadan kaldırdığı için melez yabancıları ortaya çıkarttığını belirtmektedir (2002, s. 267).

Yeni teknoloji, kullanıcılarını fiziksel gerçekliğin ve fiziksel bedenin kısıtlamalarından, yenilgilerinden kurtarmayı vaat ederken, siber-alanda zihinsel alan ve bedensel öteki arasındaki ilişkiyi karmaşık bir yapıya büründürmektedir. Post-yapısalcı kuramla siber-punk kurgunun karışımından oluşan yeni söylemin siborg kimliklerini ortaya çıkardığına dikkat çeken Robins, "yeni dünya düzeninde insan ve makine, benlik ve öteki, beden ve akıl, halüsinasyon ve gerçeklik arasındaki eski ve güvenilir sınırların çözüldüğünü" vurgular (1999, ss. 148, 149). Siber uzamda teknolojik olanla insan kimliğinin birleşerek melezlenmesi sonucu karşımıza çıkan siborglar, sınır ve düzenin çöktüğü, ego ve kimliğin yapısal olarak çözüldüğü bir yapı oluşturmaktadır. Siborg kimliğin temsil ettiği bu sınır tanımamazlık, köksüz, yersiz yurtsuz, hiçbir yere ait olmayan, akışkan bir göçebe, müphem özne, teknik açıdan ağlar ile birbirine bağlı; ama özünde bağlantısız uçucu kimlikler ile karşılar bizi.

Peki, benliğin siber mekân üzerinde çöküntüye uğradığı, kimliklerin çözüldüğü bir dönemin temsili kimliği olan siborgun yabancı ile ilişkisi ne olabilir? Simmel'in klasik anlatısındaki yabancı, artık çok değişmiştir. Ne uzak, ne yakın, arada kalmışlığını korumakla birlikte yabancı, yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla fiziksel ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiyi tersine çevirmiş, sanal alandaki çoklu kimlikleri siborglaşmış- teknolojik olarak melezlenmiş- bir yabancı kategorisine taşımıştır.

"Siborg yabancı" kavramını literatüre kazandıran Bogard, yabancıların bir insan bedenine sahip olmadığını, insan-makine karışımı bir siborg bedene sahip olduğunu vurgular. Simmel'in yabancı kategorisinin aksine siborg yabancı, sentetik bir birlik değildir. O, her biri organik ve inorganik malzemelerin karışımı çoğul devrelerden oluşmaktadır (1999, s. 24). Yabancıların dönüştüğü bu yeni durum, melezlenmenin tipik bir örneğidir aslında. Bogard'ın amacı, iletişim araçlarının toplumsal etkilerini anlamak için Simmel'in yabancı kavramını kullanarak düşünürün görüşlerini post-modernize etmektir.

Bogard'a göre, siber mekân teknolojisinin kendisi yabancıdır ve uzaklık ve yakınlık arasında bir gerilim yaratır. Simmel'in yabancı tipi gibi bilgisayarlar da "bugün gelip yarın kalan" anlamında bir nesne ve bulunduğu yeri terk etmeyen seyahat makineleridir. Burada vurgu, yabancılığın yalnızca biyolojik ve psikolojik boyutundan ziyade teknolojik boyutunadır. Yabancı artık, dijital ağlar, ekranlar, simülasyon teknolojileri ve sanal sistemler haline gelmiştir. Bogard'a göre siber uzamda sosyal mesafe belirsizdir. Yakın ve uzak, siber uzamda anlamlarını yitirmiştir ve siborgun normal anlamda hiçbir sosyal veya grup kimliği yoktur (1999, ss. 25, 31).

Bogard, siborg yabancıyı mekânsal boyutu üzerinden konumlandığı ortam olan siber mekân bağlamında incelerken "siber mekânın, birbirine uzak insanlar arasındaki mesafeyi değil; insan ve makine, organik ve teknik sistemler arasındaki mesafeyi çözen bir yabancılığın evrimini temsil ettiğini" dile getirir (1999, s. 31). Bogard'ın yabancılığın sadece bireyler arasındaki mesafeyi değil, aynı zamanda birey ile makine arasındaki mesafeyi de ortadan kaldıran argümanı, onun yabancıya yaklaşımını Marotta'ya göre trans-hümanist pozisyona yaklaştırmaktadır (2017). İnsan ve makine arasındaki mesafenin çözülmesi, insan-ötesi varlık olan siborg kimliklerin oluşması için bir yapı taşıdır. Siborg yabancı ise, yeni iletişim araçları ile parçalanmış, kristalize olmuş, cisimsizleşmiş yeni kimliklerimizi temsil eder. Bedenin/fiziksel boyutun yıkıma uğraması, siborg yabancıların sahneye çıkışını muştular.

Dijital ağları, simülasyon teknolojilerini ve sanal sistemlerin hepsini aramızdaki yabancılar olarak değerlendiren Bogard, tüm yabancılar gibi onların da çevrim-içi ve bağlantıdayken yakın/uzak, durağanlık/akış, gerçek/sanal gibi bölgeler arasındaki uçurumu azaltma yanılıması yarattıklarını vurgular (1999, s. 42). Post-modern iletişimde yabancılık, cisimleşmiş(bedenli) failer arasındaki ilişkiyi değil, siber uzam dediğimiz siborgvari makine-vücut ara yüzleri ağını kapsamaktadır. Yabancı artık sadece bireysel mesaj taşıyıcısı "özne" değil, mesaj taşıyan tüm sistemdir -*aracın ta kendisidir*- (Bogard, 1999, s. 32). Bu durumda, yeni iletişim teknolojilerinin kendisi artık yabancı haline gelmiştir ve insan ve makine arasındaki ilişkiyi muğlaklaştırmıştır.

Yakın ve uzağın, hızlı ve yavaşın karışımından oluşan internet iletişimi ile sosyo-teknik bir siborg yabancı yaratılmaktadır. Bu siborg benliği, samimi ilişkileri güçlendirmemize yardımcı olurken bir yandan da bir tuşa tıklanması ile tüm bağlantıların yok olmasına da neden olabilmektedir (Virnoche, 2001, s. 363).

Marotta, "siborg" kavramını değerlendirirken analitik bir kategori olarak yabancıların, mobil teknolojinin kullanımı ve bilgisayar-tabanlı iletişimin bir sonucu olarak nasıl yeniden kavramsallaştırıldığı ile ilgilenmektedir. Marotta'ya göre yabancıların ırkı ve cinsiyet, beden gibi fiziksel boyutları- Simmel'in cisimleşmiş yabancıları- siber mekânda tamamen ortadan kalkmamaktadır (2017, s. 106). Cisimleşmiş aktörler olarak artık yabancılarla karşılaşmadığımız post-modern elektronik toplumda, siborg yabancıyı trans-hümanist bir bakış açısıyla değerlendiren Marotta, yabancıların "yabancı" olarak inşa edilmesinde temel olan "biz" ve "onlar" arasındaki sınırların siber mekânda çöktüğünü, siborg yabancıların makine ile insan arasındaki çizgiyi bulanıklaştırdığını vurgular (2017). Bu durum, sanal dünyadaki "öteki" nin bedenleşmiş bir varlık olarak karşılaştığımız biri olmadığı anlamına gelmektedir. Siborg yabancı, bedensizleşmeye yol açarken ahlaki yakınlığın taşıdığı sorumluluk konusu da havada kalmaktadır ve ortamın kendisi yabancılaşırsa, ahlaki sorumluluk nerede aranacaktır?

Marotta, tüm bu soruları sorarken, “eğer yabancılık bedensizse, ötekine karşı sorumluluğumuzun maddi bir temeli yoktur. “Bedenleşmiş ötekiliğe sahip olmayan, sorumlu olamaz” der ve ötekiliğin cisimsizleşme argümanlarına katılmaz. Ona göre bedenleşmiş yabancılık, çevrimiçi etkileşimi anlamada hala çok önemlidir. Bauman’ın ana hatlarıyla bahsettiği ahlaki sorumluluğumuz, bu koşullar altında giderek daha da önemli bir hale gelmektedir (Marotta, 2017).

Haraway’de tarihsellikten ziyade mekânsal bir kökene sahip olan siborg tasavvuru gibi Simmel’in formülasyonunda mekânsal özelliği ile dikkat çeken yabancı toplumsal tipi, parçalı kimliklere ve her yerde bulunabilme özelliğine sahip “siborg yabancı” yı oluştururken mekân olgusu da havada asılı kalmaktadır. Siborg yabancılarının konumlandığı alan olarak siber mekân, soyut, boyutsuz bir “ağ mekânı”dır ve bedensizleşmenin önünü açmıştır.

Kartezyen ontolojinin çöküşünü yaşadığımız post-modern dönemde, artık net, açıklayıcı tanımlar yapamadığımız, kavramlar arasına kesin, sert sınırlar çekemediğimiz müphem/belirsiz bir çağ yaşıyoruz. Akışkan ya da muğlak, hangi kavram ile tanımlarsak tanımlayalım, şu bir gerçek ki; teknolojik ilerlemeler, iletişim becerilerimizi, ilişki biçimlerimizi köklü bir şekilde dönüştürdü. Yeni iletişim teknolojilerinin yol açtığı bu dönüşüm, ben ve öteki, beden ve zihin, özne ve nesne arasındaki mesafeyi de buharlaştırmış durumda. Cisimsizleşme, bedeni aşma, kulağa ütöpik bir söylem gibi gelse de temasın yok olduğu, dünyamızla fiziksel ilişkimizin çöküntüye uğradığı, insanlıktan uzaklaşmayı da kapsayan bir anlamsızlık durumuna içkindir. Robins’in de belirttiği üzere, “Deneyim, bedende cisimleşmektedir” (1999, s. 64). Beden nosyonunun yok sayıldığı bir düzen, anlamın kaybolmasına da neden olacaktır.

Klasik sosyolojik metinlerde “fiziksel olarak yakın, sosyal olarak uzak” kişi olarak formüle edilen ve her zaman için mesafe ile dolayımlanan yabancı tipi, siber mekân üzerinde dönüşüme uğraşmış ve “fiziksel olarak uzak, sosyal olarak yakın” kişi haline gelmiştir. Burada uzaklığı belirleyen, fiziksel mesafe üzerinden mekândır ve mekân ın siber ortamda silinmesi/ortadan kalkması, dijital âlemin “yeni tür yabancıları” nı sahneye çıkartmıştır. Belirli teknik kodlar üzerinden siber mekânda kendini tanımlayan birey, mekânın ötesine geçerek “yabancı” sosyal tipinin kendisini daha da muğlaklaştırmış, kristalize hale getirmiştir. Sınırsız, anlık ve geçici bir hal alan dijital kimliklerimiz, “yabancı” nun o ele avuca sığmaz, bir mekân üzerinde kalıcı olmayan, gel-geç hali ile bütünleşmiş, Simmel’in klasik toplumsal figürünün dışına taşmıştır. Mekânın yok edilmesi sonucu ortaya çıkan post-modern dünyanın yersiz-yurtsuzluğu, kendini en başarılı şekilde siber mekânda konumlandırmaktadır ve bu mekânın yeni sahipleri de yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla “siborg yabancı” haline dönüşmüştür.

Son bir yıldır, özellikle Facebook’un CEO’su Zuckerberg’in platformun ismini ‘meta’ olarak değiştirmesinden beri metaverse kavramı ile yatıp kalkmaktayız. Bir yıl içinde bu kavrama yönelik sadece ülkemizde yapılan çalışmalar, kayda değer niteliktedir. Meta (ötesinde) ve universe (evren) kelimelerinden türetilen metaverse, çok boyutlu, merkezsiz, hiper-gerçek bir âleme gidecek yolda nihai noktayı işaret ederken, yapay zekâ alanında yaşanan gelişmeler paralelinde sanal dünyada yapılacak yolculuğun ta kendisi anlamına gelecek ve belki de bireyin cisimsizleşme/bedensizleşme sürecinin siborg yabancı ile deneyimlenmesine imkân tanıyacaktır. Böylesi teknolojik gelişmelerin yaşandığı bir dünyada, hem sosyolojik hem de iletişim bilimleri açısından ‘siborg yabancı’, yeni filizlenmiş bir kavram olmakla birlikte kök salmaya da pek müsaittir. Gerçekliğin simüle edildiği hiper-gerçek âlemde yabancıliğin

dönüşümü, mekânsal bağlamda tartışılmaya oldukça elverişlidir. Metaverse ise mekân üzerinden yeni okumaların yapılmasında ön plana çıkacakmış gibi görünmektedir.

Sonuç

Yaşadığımız dünya, alışageldiğimiz iletişim biçimlerini dönüştürmüştür. İletişimin şekli, örgütsel yapısı, teknikleri yeni medya dediğimiz iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucu farklı yapılar kazanmıştır. Ortamın kendisinin yenilenmesi, iletişim biçimlerini dönüştürürken toplumsal kategorileri de başkalaşıma uğratmıştır. Geleneksel toplumsal ilişki biçimlerinden biri olan "yabancı" kategorisi, post-modern okumalar içerisinde yeni zihinsel kavrayışlara oldukça açık bir kategoridir. Yeni medya aracılığıyla mesafelerin ortadan kalkması ve mekânın yaşadığı dönüşüm, yabancı kavramına bulanık, grift bir görünüm kazandırmıştır. Yeni iletişim teknolojilerinin ortamda/mekânda ve yabancı kategorisinde meydana getirdiği değişiklikler, siborg olgusunu gündelik yaşamımızda tartışılır hale getirmiştir. Makine ve organizmanın melezenmesi sonucu ortaya çıkan siberetik organizmalar (siborglar), fütüristik bir tasavvurdan ziyade artık gerçekliğin bir parçası haline gelmiş durumdadır. Dijital ara parçalarla bedensizleşen ve sanallaşan ilişki biçimleri, yabancı toplumsal kategorisini teknolojik olarak melezenlendirirken ortamın/aracın kendisini de yabancı kılmaktadır. Tüm formların birbirine karıştığı bir ortamda siborg yabancı, tüm kategorileri geçersiz kılacak ve dualistik yapıya meydan okuyacak şekilde çok parçalı, akışkan ve uçucu kimlikli, heterojenik, teknik açıdan ağlar ile bağlı; ama özünde bağlantısız, -ara-da ve merkez dışı bir yapıya içkinliğiyle dikkat çekmektedir. Sınır ve düzenin billurlaştığı bir ortamda, akışkan kimlikleri ile belirsiz hale gelen öznenin kendisini ve bunun yol açtığı yabancılık durumunu teknolojiden ayrı düşünmek artık zor hale gelmektedir. Sadece bireyler arasındaki mesafenin değil, aynı zamanda insan ile makine arasındaki mesafenin çözülmesi ile yeni bir kılığa bürünen yabancı kavramı, fiziksel boyutun yıkıma uğraması sonucu bedensiz/cisimsizleşmiş siborg yabancıları öncülemektedir. Yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla aracın/ortamın ta kendisi haline gelen yabancı, cisimsizleşmiş siborglara dönüşürken öznenin deneyimlerini, ilişki biçimlerini de muğlaklaştırmaktadır. İletişim bilimlerinin ve sosyolojinin yeni medya ile flörtü, bu anlamda bize yeni projeksiyonlar sunmaktadır. Dijitalize olmuş bireyin sosyo-teknolojik durumunun kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi sürecinde kılavuz bir kavram görevi üstlenecek olan siborg yabancı ise bu yeni tasavvur biçimlerinden sadece bir tanesidir ve daha fazla akademik çalışmayla derinlemesine incelenmeye ihtiyaç duymaktadır. İleride yapılacak çalışmalar ışığında, asıl odaklanmamız gereken sorunsal ise, biyolojik sınırlarını aşma ve teknolojik anlamda ilerleme uğruna gerçekliğin cansızlaşmasına, anlamın yitip gitmesine, bedensel varlığın hiçleşmesine, dolayısıyla ahlaki sorumluluğun ortadan kalkmasına ve insan olmanın anlamının pütürleşmesine, kısacası insanı insan yapan zihnin tekilleştirilme çabalarına razı olup olmayacağımız ve bu durumda tutunacağımız tavrın ne olacağıdır.

Etik Kurul İzni

Bu makale, etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Akdeniz, K. G. (2007). Post-fizikçi manifestosu. *Sosyoloji Dergisi*, 3(15), 31-39.
- Akman, T. (1982) *Bilimler bilimi sibernetik*. Karacan Yayıncılık.
- Akman, T. (1988). *2000 yılına doğru sibernetik*. Türkiye İş Bankası Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2001). Tam ekran (Çev. B. Gülmez). YKY.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2016). Akışkan gözetim (Çev. E. Yılmaz). Ayrıntı Yayıncılık.
- Benedikt, M. (1991). Cyberspace: First steps. İçinde M. Benedikt (Ed.), *Cyberspace: First steps*. (1-25). MIT Press.
- Bogard, W. (1999). Simmel in cyberspace. Strangeness and distance in postmodern communications. *Space and Culture*. 1(4-5), 23-46. <https://doi.org/10.1177/12063312000100403>
- Campbell, H. A. (2006). Postcyborg ethics: A new way to speak of technology. *EME: Explorations in Media Ecology*, 5(4), 279-296. https://doi.org/10.1386/eme.5.4.279_1
- Castells, M. (2013). Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür-ağ toplumunun yükselişi. (Çev. E. Kılıç). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayıncılık.
- Clynes, M. E., & Kline, N. S. (1960). Cyborgs and space. *Astronautics*. September, 26-76.
- Demir, A. (2017). Siber kültür ve hiper gerçeklikte değişen yaşam. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi. Online Academic Journal of Information Technology*, 8(29), 87-96. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.4.005>
- Dilmen, N. E. (2014). Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri - bloglar ve gazeteciliğe yansımaları. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 113-122.
- Dilmen, N. E., & Öğüt, S. (2006). Yeni iletişim ortamları ve etkileşime iletişimsel bilişim yaklaşımı. *Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Bildiri Kitapçığı*, 1-12.
- Feldman, Z. (2011). Reading the stranger in the age of social media. *Cultural Policy, Criticism and Management Research*, 5, 110-124.
- Foucault, M. (2005). Özne ve iktidar (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay) Ayrıntı. Yayıncılık.
- Gibson, W. (1984). *Neuromancer*. Harper Caollins.
- Güzel, E. (2016). Dijital kültür ve çevrimiçi sosyal ağlarda rekabetin aktörü: "Dijital habitus". Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(1), 83-103. <https://doi.org/10.19145/guifd.26114>
- Haraway, D. (2006). Siborg manifestosu: Geç yirminci yüzyılda bilim, teknoloji ve sosyalist-feminizm (Çev. O. Akınhay) Agora Yayıncılık.
- Harman, L. D. (1988). *The modern stranger: On language and membership*. Mouton de Grayter.
- Harvey, D. (2010). Postmodernliğin durumu (Çev. S. Savran). Metis.
- Inrona, D. L., & Brigham, M. (2007). Reconsidering community and the stranger in the age of virtuality. *Business and Society Review*, 2(2), 166-178. <https://doi.org/10.1108/17465680710757385>
- Karayemiş, O. (2021). Posthümanizm ve transhümanizm: Ekolojik kriz ve felsefe. *FİKİRTURU*. <https://fikirturu.com/toplum/posthumanizm-ve-transhumanizm-ekolojik-kriz-ve-felsefe/>
- Kut, S. (2013). *Sibertektonik mekân*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Marotta, V. (2017). *Theories of stranger: Depates on cosmopolitanism identity and cross-cultural encounters*. New York: Routledge.
- Meyrowitz, J. (1997). Shifting worlds of strangers: Medium theory and changes in 'them' versus 'us'. *Sociological Inquiry*, 67(1), 59-71. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1997.tb00429.x>
- Neumann, M., O'Murchu, I., Breslin, J., Decker, S., Hogan, D., & MacDonaill, C. (2005). Semantic social network portal for collaborative online communities. *Journal of European Industrial Training*, 29(6), 472-487. <https://doi.org/10.1108/03090590510610263>
- Özgen, E. (2011). Halkla ilişkiler ve yeni medyanın işaret ettiği sorunlar üzerine bir tartışma. *Global Media Journal*, 1(2), 84-105.
- Robins, K. (1999). İmaj (Çev. N. Türkoğlu). Ayrıntı Yayıncılık.
- Rumford, C. (2013). *The globalization of strangeness*. Palgrave MacMillan.
- Serin, A. P., & Aksoy, M. (2020). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki dönüşümün zaman-mekânda sınır algısına yansımaları. *Tasarım Kuram*, 16(30), 1-20. <https://doi.org/10.14744/tasarimkuram.2020.13008>
- Souter, D. (1999). The role of information and communication technologies in democratic development. *Journal of Policy Regulation and Strategy for Telecommunication Information and Media*, 1(5), 405-417. <https://doi.org/10.1108/14636699910801160>
- Sütçü, C. S., & Akyazı, E. (2006). Yeni iletişim ortamları ve bilgi uçurumu. *New Media and Interactivity International Conference*, 280-287.
- Toffoletti, K. (2007). *Cyborgs and baby dolls: Feminism, popular culture and the posthuman body*. London ve I. B. Tauris. <https://doi.org/10.5040/9780755696284>
- Turkle, S. (1996). Parallel lives: working on identity in virtual space. İçinde D. Grodin & T. R. Lindlof (Eds.), *Constructing the self in a mediated world* (ss. 156-175). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781483327488.N10>
- Uçkan, Ö. (2000, Ekim-Kasım). Arakhne daidalos ile buluşuyor: AğKent. <https://ozguruckan.alternatifbilisim.org/kategori/teknoloji/22227/arakhne-daidolos-ile-bulusuyor-agkent.html>
- Urry, J. (2002). Mobility and proximity. *Sociology*, 36(2), 255-274. <https://doi.org/10.1177/003803852036002002>
- Virilio, P. (1991). *The lost dimension*. (Çev. D. Moshenberg). Semiotext(e).
- Virnoche, M. E. (2001). The stranger transformed: Conceptualizing on and offline stranger disclosure. *Social Thought & Research*, 24(1-2), The Politics of gender, 343-367. <https://doi.org/10.17161/STR.1808.5179>
- Vural, Z. B. A., & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382. <https://doi.org/10.19168/jyu.65130>
- Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 9(2), 130-144. <https://doi.org/10.7456/10902100/007>

